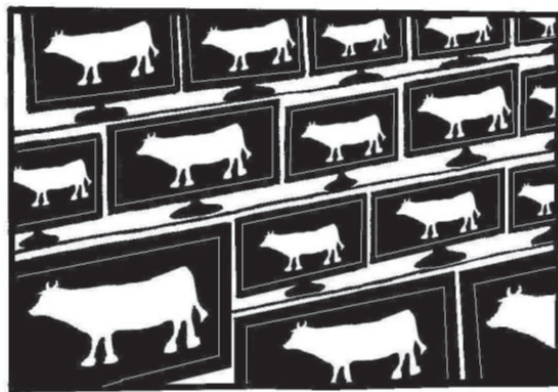

שבת שלום

גיליון 946 בס"ד פרשת כי תשא תשע"ו

וַיִּקְחוּ מִיָּדָם וַיִּצַּר אֹתוֹ בַּזֹּרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֶגֶל מִסֶּכָּה
וַיֹּאמְרוּ: אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֵלְוֹךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם.
(שְׁמוֹת לב, ד)

איור: הרי לנגבהיים

אלה - ויש לתרץ על פי מדרשם ז"ל על הפסוק (קהלת ז. כח) 'אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי', אדם אחד מאלף זה מעשה העגל שאחד מאלף חטא, ואשה בכל אלה לא מצאתי. דאשה ב'אלה' היינו ב'אלה אלהיך ישראלי לא מצאתי, כמבואר (במ"ר כא. י, שהש"ר ד. ט, פרד"א פמ"ה) דנשים כשרות היו ולא חטאו.

(קול אליהו שמות לב, כח)

לא מן המותר הוא לעיין בשאלה, מדוע יצר אהרן צורה של עגל דווקא, שהרי בחירת הצורה היתה נתונה בידו... אין זאת אלא שאהרן בחר את מין הבקר - בקר, שור, פר - הוא מין הבהמה המשרת את האדם בעבודתו, ובמערכת הסימבוליקה של קרבנות ישראל מייצג המין הזה את הכוח שיש להפעילו בשירותה של יישות עליונה. מין הבקר אינו מייצג כוח מושל, אלא כוח משרת, ומכאן שלא היתה צורת דמות מתאימה יותר כדי לספר את רצון העם, מחד - והעם הן לא דרש אלוהים אחרים אלא "משה" אחר - ומאידך לצמצם את החטא בתוך מסגרת הבגידה החלקית הזאת. ולא צורת פר בחר אהרן מתוך בני המין הזה, אלא צורת עגל, ועל ידי כך נתן לכוח הזה, שבלאו הכי פועל רק תוך השתעבדות, ביטוי רפה ככל האפשר במסגרת אותו המין.

(הרש"ר הירש לב, ד)

עבודת אלילים: בימים ההם, בזמן הזה?

נדב ברמן שיפמן

יסגוד לו וישתחו ויתפלל אליו ויאמר הצילני כי אלי אֶתְהָא" (ישעיה מד, טז-יז). מדוע אפוא איננו מרגישים עצמנו כעומדים בשורה אחת עם עובדי צלמים אלו? ראשית, כי זה באמת די מביך. שנית, הפרקטיקות המוטמעות ב(עגל ה)מִסְכִּים נתפסות כטכנולוגיה ניטרלית ולא כביטוי של עבודה זרה. 'מנשקי עגלים' (הושע יג, ב) הוא ענין פרה-הסטורי אבנורמלי. ועם זאת, האם תבקתם את ילדיכם בשבוע האחרון ולו מאית מהפעמים שליטפתם את הטלפון-החכם?.. שלישית, אנו נתונים בשטיפת-מוח מסחרית מתמדת: רעיון האלילות נמצא במדיה בשימוש נרחב (American Idol, 'כוכב נולד'). 'כוכב' קשור להערכה של מישוה מרוחק, שאינו בקשר אישי עם המעריך אותו, שמצדו מחקה את ה'כוכב'; המעריך לא אמור לעניין את 'אליל התרבות', יותר משכוכב מאדים דואג לבני האדם על כדור הארץ. אין תמה אפוא כי במסגרת השיח האלילי, ה'כוכב' מרויח משכורות שמעריציו לא ירוויחו במשך עשור (אגב, אם תבדקו אצל ילדיכם, יש סיכוי שהמורים שלהם משתמשים במונח 'כוכב השבוע' במקום המונח הראוי 'מנהיג השבוע'; שטיפת המוח האלילית עובדת היטב גם על החינוך הדתי).

אלילות: ייצוג כוזב של האל או הפרת אנושיות האדם?

יש כמה דרכים להבין את איסור עבודה זרה. הרמב"ם וישעיהו ליבוביץ, למשל, מיקדו את תשומת הלב של חטא האלילות בשאלת הפגיעה בייצוג המנטלי האמתי של האל בתוך תודעת המאמין. כיוון שונה להבנת האלילות הוא זה הרואה אותה כבעיה אנושית, כפגיעה אנושה באנושיות האדם. הרב חיים הירשנזון, למשל, בחן זאת כך:

אמנם מה זה עבודה ישרה ועבודה זרה? עבודה ישרה היא עבודה אשר מועלת לרוממות נפש האדם, ואשר לא יועיל לזה, או אדרבא תשפילנו נקרא עבודה זרה (מושגי שו"א והאמת, עמ' 86).

עם זאת, 'מה שמועיל לאדם ולנפשו' יכול להתפרש באופן בעייתי כשהוא מובן באופן צר מדי. אריך פרום עמד על ממד הניכור המתבטא באלילות, אשר קיבל ביטוי מחודש בתרבות הצרכנית המודרנית:

אם פסלו נביאי המונותאיזם את דתויהם של עובדי כוכבים כעבודת אלילים לא היה זה... מפני שעבדו לכמה וכמה אלים ולא לאל אחד. ההבדל המהותי בין המונותאיזם לפוליתאיזם... נעוץ בעובדת ה**ניכור**. האדם משקיע את מרצו, את כשרונותיו האמנותיים,

עשרת הדברות נצטוו ישראל: "אֲנֹכִי ה' אֶלֶהֶיךָ... לא יהיה לך אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי. לא תַעֲשֶׂה לָךְ פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ. לא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם" (שמות כ, ב-ד).

במעשה העגל המתואר בפרשתנו הפרו בני ישראל את איסור ההגשמה של האל, ואת האיסור לעבוד אלהים אחרים, כשביקשו מאהרן: "קום עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ... וְנַעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסֹּכָה וְנֵאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ" (שמות לב, א-ד). מהי האלילות שהתבטאה במעשה העגל? והאם עוד יש לאלילות ביטוי בעידן הטכנולוגי הנוכחי?

הפיתוי שבאלילות

ההיאחזות באלילים ועבודתם עונה על צורך אנושי: מחד, הקושי לחיות במצב של ספק וחוסר וודאות. מאידך, הצורך בחפץ מוחשי שאפשר יהיה להיתלות בו, בתוך טלטלת חוסר-הוודאות. במובן זה, אין הבדל גדול בין חוסר הוודאות של האדם הקדמון לבין חוסר הוודאות המודרני; יתכן אפילו שהאובססיה המודרנית של השגת הוודאות ששורשיה אצל רנה דקרט (אבי הפילוסופיה המודרנית) הביאה את פוטנציאל האלילות המודרני לשיאים שהאדם הקדמון לא היה יכול לשער: הטכנולוגיה שלו היתה פרימיטיבית, והציפיות שלו לוודאות מוחלטת היו נמוכות בהתאם. בעוד קדמונינו ניתב במידה רבה את חוסר הוודאות לפולחן דתי, האדם המודרני מנתב אותה במידה רבה לפולחן הטכנולוגיה, כפי שכתב ניל פוסטמן:

האם יכולה תרבות לשמר את ערכיה האנושיים וליצור חדשים, בעודה מעניקה לטכנולוגיה המודרנית את מלוא הסמכות לקבוע את גורל התרבות?... יש משום סימנים מבושרי רע בכך, שהטכנולוגיה הפכה לאובייקט של הערכה אלילית. (אבדן הילדות, עמ' 124)

ביטויי האלילות אינם עניין דתי גרידא, אלא יש להם השלכות מוסריות, חברתיות ואנושיות:

שהתהליך הפוליטי התנוון, שבחשיבה הבוגרת חל פחות, ושהילדות הולכת ונעלמת. העולם צופה לראות אם תצליח אמריקה להישד בעודה קורעת לגזרים את עברה... הלם הטכנולוגיה של המאה ה-20 הקהה את מוחותינו, ואנו רק מתחילים כעת להכיר בחורבן הרוחני והחברתי שהמיטה עלינו הטכנולוגיה שלנו (ש).¹

קדמו לפוסטמן נביאי ישראל אשר ביקרו את האבסורד שבעבודת האלילים: "חֲצִיזוֹ שֶׁרָץ בְּמוֹ אֵשׁ עַל חֲצִיזוֹ בָּשָׂר יֵאָכֵל... וְשִׁאֲרֵיתוֹ לְאֵל עֲשֵׂה לְפָסֶלוֹ

כבר הוחלפו עובדים אנושיים רבים בשוק העבודה ברובוטים דמויי-אדם (למשל בלובי של מלונות). מורשת צלם-אלהים המקראית עשויה להקשות על החברה היהודית-ישראלית לאמץ תהליכים שכאלו, שלא לדבר על מחירים קשים נוספים הנגזרים מהיכולת ליצור שכפול רובוטי מדויק של בני-אדם, כמו האדשת היחס לזולת ברחוב הזקוק לעזרה וביטול רעיון האֵלֶּיֶץ. אולם ברור שמנגד קיימים בזירה המסחרית אינטרסים כלכליים גדולים.

בין טכנולוגיה לטכנולוגיה

לאור כך הצעתי לאחרונה להבחין בין **טכנולוגיה** כמשרתת-אדם, לבין **טכנולוגיה**, שמטרתה (למשל על פי ריי קורצווייל) היא העברת האדם ל"שלב הבא באבולוציה", קרי 'שדרוג' ליצור בינו או סיפורג. הבעיה ברובוטיקה בהקשר זה היא שהוצאת בני האדם משוק העבודה, שלפי התחזיות תגרום למשבר כלכלי עצום ולאבטלה בהיקפים שטרם היכרנו, פשוט תכריח המוני בני-האדם 'להשתדרג' לשם פרנסתם. זו הסיבה שגם רובוטיקה דמוית-אדם היא טכנולוגיה, אם חברות אנושיות לא יגדירו בבירור את המגבלות שלאורן יתאפשר השימוש ברובוטים שכאלו.

האם יהיה זה רעיון טוב אפוא להוסיף יצורים דמויי-אדם לנוף האנושי שלנו? בהקדמה לספר **גולם** של משה אידל, כתב הנרי נפתלי אטלן כי אל לנו לוותר על דבר בחיפושנו אחר הידע, וכמובן גם לא על מאמצינו להגיע לשלמות, שתאפשר לנו ליצור אדם; אבל כאשר... באמת ובתמים עלה בידינו לממש את המאמצים האלה - או-אז חייבים אנו להימנע מלעשות כן.

האם ניקח ברצינות את אזהרתו של אטלן, בכל הנוגע לסוגיות הטכנולוגיות שעל הפרק? האם המחקר המדעי שלנו כפוף לאזהרה זו, והאם הטכנולוגיה השלובה בו יהיו מסוגלים 'לדחות סיפוקים'? האם כפי שזים חנן פורת את חוק 'לא תעמד על דם רעך', תחוקק הכנסת הנוכחית את חוק 'אדם בצלם אלהים' אשר יגן על מעמדם של בני האדם מפני שכפול וביזוי צלמם האנושי? האם קולה המוסרי של המסורת היהודית בגנות האלילות ובזכות האדם יצא מציון לאומות העולם? הכותב הוא דוקטורנט בחוג למחשבת ישראל באוניברסיטה העברית בירושלים

אלה אלהיך ישראל - אין טיפס בעולם שיחשוב, כי הזהב הזה אשר היה באוזניהם עד היום ונעשה עגל מסכה, הוא אשר הוציאם ממצרים, אבל אמרו כי כוח הצורה הזאת והרוח שיש בו העָלֹם משם.

(רבי יצחק שמואל רגיוו שם, שם)

אין קדושה באבנים או בעצמים

העניין כי התורה והאמונה המה עיקרי האומה

בבניית אליל, ואחר כך הוא סוגד לאליל הזה, שאינו אלא פרי המאמץ האנושי שלו עצמו... האליל מסמל את כוחות החיים שלו עצמו בצורה מנוכרת. **מעבר לאזיקי האשליה**, עמ' 61¹) עבודת הכוכבים רעה לא רק כי האל האמיתי הוא אחד ולא רבים, אלא כי העולם האלילי כופר באדם ובזיקותיו הבריות לזולת ולעולם; בניגוד לעולם הפתוח של זיקת גומלין ודו-שיח של אני-אתה (ברוח משנת מרטין בובר), מבקשת עבודת הכוכבים להפוך את בני האדם ל'דברים' נטולי אישיות עצמאית, ואולי לכך התכוון התנא **במכילתא דרשב"י** (מהד' אפשטיין, עמ' 146) על הפסוק "לא יהיה לך אלהים אחרים": "אחרים - שעושין את עובדיהן אחרים". 'דת-המידע' העכשווית רואה את **הזיקה** האנושית המילולית החופשית בגדר וירוס, והיא מבקשת למגרה לטובת עולם מאגי-מכני בו אנשים 'יתמזגו' עם מכונות ובינה-מלאכותית, בו 'דבר' יפעל על 'דבר': "במעגל סגור מסתובבים סביב עגל הזהב", כפי שכתב אהוד בנאי.

אלהי ישראל, לעומת זאת, טוען בפרשתנו כי אין להשיגו עד תום: "כִּי לֹא יִרְאֶנִי הָאָדָם וְחָי" (שמות לג, כ). מסר מקביל הובע בשירו של שלמה טנאי 'להשאיר' לגבי האדם: "לא לִפְרֹשׁ אֶת הָאָדָם עַד תֵּם" (**רגלי המבשר: שירים**, עמ' 37). על הקשר העדין בין האל לאדם ועל העבודה הזרה המבקשת למסגר, לחפץ ולטפֶּל באופן מאגי את שניהם, עמד פרום: האלוהים, בתפיסה המונותאיסטית, אין להכירו ואין להגדירו; האלוהים אינו "דבר". האדם הנוצר בצלם-אלוהים נברא כנושאן של סגולות אינסופיות. בעבודת-האלילים הוא כורע ומשתחוה להאצלה של סגולה אחת חלקית שבו... הוא הופך להיות דבר, רעהו הופך להיות דבר, ממש כמו שאלוהיו הם דברים. (מעבר לאזיקי האשליה, עמ' 62)

אלילות, צלם אלהים וסוגיית הרובוטיקה

כיון שצלם אלוהים הוא המונופול שיש לאדם על ייצוג האל בעולם, עולה בעידן הנוכחי סוגיה כבדת משקל: יש המבקשים להעתיק את 'צלם האלוהים' האנושי ליצורים יצירי-אדם, הטבועים בדמות אדם. אין כוונתי להולֶכֶת תינוקות... אלא לרובוטים שיצרניהם מעצבים אותם בדמות אדם. למעשה, יומרה זו היתה קיימת עוד בימי הנביאים, שביקרו את בוני האלילים העושים אותם "כְּתִבֹּת אִישׁ" (ישעיה מד יג).

הרובוטים מוצגים בידי שתדלנים כאלו ואחרים כידידי אמת' של האדם. אולם בהינתן האנרגיה האנושית המוגבלת של האמפתיה, קשה להימנע מהמסקנה שהדבר יבוא על חשבון אהבת בני-האדם והאכפתיות כלפיהם, ולא 'ירחיב' אותה. רובוטים דמויי-אדם ("שֵׁתוּלִים"...) ילכו ויעיבו על סיכויי רוב בני האדם למצוא את פרנסתם בשוק העבודה כבר בעתיד הנראה לעין. ביפן, למשל,

1 ניתוח מעמיק של ממד האלילות בטכנולוגיה ראו אליעזר שביד, ביקורת התרבות החילונית, מאגנס, ירושלים תשס"ח, עמ' 141-145.

לה' יתברך בלבד. והכרובים חלילה, אין להם עבודה ושום מחשבה ועניין, רק זהו כמו הקברניט רוצה לדעת הרוח לאן נוטה, עושה תורן, כן עשה הבורא יתברך סימנים וציונים להודיע אם ישראל עושים רצונו של מקום בזמן ש'פניהם איש אל אחיו'.

(משך חכמה לב, יט)

מהנעשה בתנועה

הוקם צוות הידברות בדרום: נרקמת פעילות של הידברות בין-דתית להכרת האחר במטרה להוריד מחסומים רגשיים ומחשבתיים בתחום הבין-דתי. הפעילות תתקיים במוסדות החינוך בבאר שבע והסביבה. יוזמים את הפעילות: הרב מאוריסיו בלטר, הרב של בית הכנסת הקונסרבטיבי אשל אברהם בבאר שבע, רוקסנה גולן, יושבת ראש לשעבר של הקהילה הקונסרבטיבית מגן אברהם בעומר, ואמירית רוזן. זהו קידוש השם ממש, אנו תומכים. צוות תגובות לענייני השעה בראשות פרופ' צבי מוזא"ה פעיל ומגיב בתקשורת וברשתות החברתיות. מתקיימים חוגי בית במקומות שונים בארץ קיימים חמישה סניפים.

קיימים חמישה סניפים ברחבי הארץ שקיימו לאחרונה מפגשים במוצאי שבת ניתן לפנות אלינו למייל ובמרחב הוירטואלי:

ozveshalom.netivotshalom@gmail.com

http://tinyurl.com/oznetivot

בפייסבוק: twitter:@ozveshalom

הנהלת העמותה "עוז ושלום" החליטה לחזור לגביית דמי חברות, בסך 40 ₪ לשנת 2016, ולסטודנטים - 20 ₪. התשלום - העברה ישירה לבנק לאומי סניף 912 מספר חשבון 09973803. לא לשכוח לשלוח למרים פיין, רכזת המשרד, מייל המודיע על העברת התשלום, כדי שהיא תוכל לעקוב אחר התשלומים. ozveshalomns@gmail.com
כדאי לכם - רק משלמי דמי חברות יהיו בעלי זכות הצבעה באסיפת חברים שאנו מתכננים!
ובכלל, תרמו לעוז ושלום עוד היום, וקבלו פטור ממס לפי סעיף 46א.

הישראלית וכל הקדושות, ארץ ישראל וירושלים וכו' המה פרטי וסניפי התורה ונתקדשו בקדושת התורה. ולכן אין חילוק לכל ענייני התורה בין במקום בין בזמן, והיא שווה בארץ ישראל ובחוץ לארץ. וכן הוא שווה בין לאדם הגבוה שבגבוהים, משה איש האלוקים, להשפל שבשפלים... ואל תדמו כי המקדש והמשכן המה עניינים קדושים בעצמם חלילה, השם יתברך שורה בתוך בניו, ואם המה כאדם עברו ברית, הוסר מהם כל הקדושה, והמה ככלי חול באו פריצים ויחללוהו, וטיטוס נכנס לקודש הקדשים וזונה עמו ולא ניזוק (נטיין נ, ע"ב), כי הוסר קדושתו. ויותר מזה, **הלוחות מכתב אלוקים**, גם המה אינם קדושים בעצם רק בשבילכם, וכאשר זנתה כלה בתוך חופתה, המה נחשבים לנבלי חרש ואין בהם קדושה מצד עצמם, רק בשבילכם שאתם שומרים אותם. סוף דבר אין שום עניין קדוש בועלם ויוחס לו העבודה והכניעה, ורק השם יתברך שמו הוא קדוש במציאותו המחוייבת, ולו נאווה תהילה ועבודה, וכל הקדושות המה מצד ציווי שציווה הבורא לבנות משכן לעשות בו זבחים

קול קורא

בימים אלה החלטנו לחדש את פעילותנו, יהודים שומרי מצוות הסבורים כי הגשמות הציונות הדתית בימינו מחייבת שקידה על דמותה היהודית של החברה בישראל, שלומה, ורמתה המוסרית והחברתית. אנו מאמינים כי חביב כל אדם שנברא בצלם, כולל ערבים וכולל להט"בים. אנו מאמינים כי תורת ישראל מחייבת אותנו לשמור על זכויות האדם והאזרח של כולנו. מתוך אמונה כי **דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום** אנו מאמינים כי חובת כולנו היא "בקש שלום ורדפהו".

צאו מהבידוד ומהקטטוריה והצטרפו אלינו.

מעוניינות/ים לפעול ציבורית להגשמת המטרות של עוז ושלום?
צרו קשר עם לאה שקדיאל, 052-3911181, moshalea@netvision.net.il

קוראים יקרים

אנחנו זקוקים לעזרתכם על מנת שנוכל להמשיך את מפעל "שבת שלום" על הוצאותיו הצנועות, הכוללות הדפסה והפצה. המחאות לפקודת עוז ושלום ניתן לשלוח לידי מרים פיין, דוסטובסקי 9, ירושלים, 9339806, או בהעברה ישירה לבנק לאומי סניף 912 מספר חשבון 09973803. לא לשכוח לשלוח למרים פיין, רכזת המשרד, מייל המודיע על העברת התשלום. ozveshalomns@gmail.com

התרומות מוכרות לצורך פטור ממס
להפצת המהדורה המודפסת, לקבלת המהדורה האלקטרונית ולבירורים:

ozveshalomns@gmail.com - 052-3920206

עורך אחראי - פנחס לייזר; מזכירת המערכת - מרים פיין
לתגובות ולתיאום דברי תורה: pinchas.leiser@gmail.com

עוז ושלום - נתיבות שלום

http://www.netivot-shalom.org.il

https://www.facebook.com/bakesh.shalom.org.il?fref=ts

